

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ WORKS

Αντώνη Μανιτάκη
Ομότιμου Καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου
Στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

I. ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

1. **La liberté du commerce et de l'industrie en droit belge et en droit français**, (in French), Bruxelles, Bruylant, 1979, 332 pp.

2. **Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων κατά το άρθρο 25 παρ.1Σ**, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1981, 330 σελ. 9 (The holders of constitutional rights according to article 25 &1 of the Constitution).

3. **Συνταγματικό Δίκαιο, I**, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας,, 1987, 97 σελ. (Constitutional Law).

4. **Κράτος δικαίου και δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων**, τ. I, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1994, 450 σελ. (Rule of law and Judicial Review of Legislation).

5. **Ερμηνεία του Συντάγματος και λειτουργία του Πολιτεύματος**, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1996, 256 σελ. (Interpretation of the Constitution and the System of Government).

6. **Η συνταγματική συγκυρία της μεταπολίτευσης**, Αθήνα, Εξάντας, 1997, 327 σελ. (The constitutional timing of the transition to the consolidation of Democracy).

7. **Οι σχέσεις της Εκκλησίας με το Κράτος-Έθνος στη σιά των ταυτοτήτων**, Νεφέλη, Αθήνα, 2000, 195 σελ. (Les rapports entre l' Eglise et l' Etat-Nation sous le sombre des cartes d' identités de police.)

8. **Η Συνταγματική Οργάνωση του Κράτους (Με στοιχεία Πολιτειολογίας)** Β'έκδοση Επαυξημένη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2007, 216 σελ.

9. **Ελληνικό Συνταγματικό Δίκαιο, I**, (Σύνταγμα, κράτος, έθνος, κυριαρχία, συντακτική και αναθεωρητική εξουσία, ευρωπαϊκή συνταγματική συνθήκη, εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος) (Droit constitutionnel hellénique), Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2004, 525 σελ.

10. **Το 'Σύνταγμα' της Ευρώπης αντιμέτωπο με την εθνική και λαϊκή κυριαρχία**, (La constitution de l' Europe face à la souveraineté nationale et populaire), Παπαζήσης, Αθήνα, 2004, 105 σελ.

11. **Ο ελληνικός συνταγματισμός αντιμέτωπος με τον συναινετικό αναθεωρητισμό**, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, Αθήνα, 2007, 43 σελ.
12. **Τι είναι Σύνταγμα**, Σαββάλας, 2007, 221 σελ..
13. **Τι είναι κράτος**, Σαββάλας, 2007 145, σελ.
14. **Η ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου**, εκδ. Σάκκουλα, 2008, 115 σελ.
15. **Τι το κύριον της Πολιτείας εστίν**, Σάκκουλας, 2008, 29 σελ.
16. **Τι είναι Πολίτευμα**, Σαββάλας, 2009, 179, σελ.

III. ΩΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ:

1. Όψεις του κράτους δικαίου, (από κοινού με τον Κ. Σταμάτη), Κριτικές Μελέτες, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1990, 323 σελ.
2. Η προοπτική ενός Συντάγματος για την Ευρώπη, (από κοινού με την Λ. Παπαδοπούλου), εκδ. Σάκκουλα, 2003, 445 σελ.
3. Τρομοκρατία και Δικαιώματα, Από την ασφάλεια του κράτους στην ανασφάλεια του Δικαίου, (από κοινού με τον Ανδρέα Τάκη), Σαββάλας, Αθήνα, 2004, 252 σελ.
4. Το Συνταγματικό Δικαστήριο σε ένα σύστημα παρεμπόδισης ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, (από κοινού με την Αλκιμήνη Φωτιάδου), Θεσσαλονίκη, εκδ. Σάκκουλα, 2008, 215 σελ.
5. 'Η διαδικασία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας και οι ερμηνευτικές της αμφιλογίες', (Επιμ. Αντ. Μανιτάκης και άλλοι), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.
6. Η Δημοκρατία μεταξύ ουτοπίας και πραγματικότητας, Μελέτες Χαριστήριες στον Ζήση Παπαδημητρίου, Σαββάλας, 2011.

IV. Μελέτες σε νομικά περιοδικά με κριτές.

1. “Η συνταγματική θεμελίωση της κανονιστικής εξουσίας στο Βέλγιο”, *Το Σύνταγμα*, 1977 , σ. 422-436.
2. “Η συνταγματική αρχή της ισότητας και η έννοια του γενικού συμφέροντος”, *Το Σύνταγμα*, 1978, σ. 433-465.
3. Η εφαρμογή της αρχής της ισότητας και το ασυμβίβαστο ασκήσεως δικηγορίας από πανεπιστημιακούς βοηθούς, (Γνωμοδότηση από κοινού με τον καθηγητή Αρ. Μάνεση), *Αρμενόπουλος*, 1978, 546-551.
4. “Η ελευθερία του συνεταιρισμού και η αυτοδίκαιη εκ του νόμου απώλεια της νομικής προσωπικότητας σωματείου”, *Το Σύνταγμα*, 1979, 71-79.

5. “Les pouvoirs de gestion administrative du domaine public en droit français et en droit belge”, *Revue de droit International et de droit comparé*, 1979, pp. 125-151.
6. “Réflexions sur le fondement de l’obligation juridique et politique”, *The Greek Review of Social Research*, 1979, no 35, pp. 159-165.
7. Το δημοψήφισμα για την ΕΟΚ και οι προεδρικές αρμοδιότητες”, *ΕΕΕυΔ* 3.1981, σ. 730-738.
8. “Κρατικός παρεμβατισμός και Σύνταγμα”, από κοινού με τον καθ. Αρ. Μάνεση (Γνωμ), ΝοΒ, 1981, σ. 1199 επ.
9. “Ο χαρακτηρισμός του πολιτεύματος και οι σχέσεις Προέδρου της Δημοκρατίας και Πρωθυπουργού”, *Το Σύνταγμα*, 1982 σ. 370-403.
10. “Η διπλή νομική φύση του δικαιώματος παροχής δικαστικής προστασίας”, *Δίκη*, 1982, σ. 631-639.
11. Οι εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας της ΕυρΣΔΑ και η κράτηση “ψυχασθενούς” σε ψυχιατρικό ίδρυμα, *ΕΕΕυρΔ*, 1983, σ. 537-555.
12. Η συνταγματική εγγύηση της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων και το σχέδιο νόμου για το Εθνικό Σύστημα Υγείας. (Γνωμ.), *Αρμενόπουλος*, 1983, σ. 470-472.
13. “Ανάκληση διοικητικής άδειας και αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικουμένου”, (Γνωμ.) *Αρμενόπουλος*, 1984, σ.185-190.
14. “Τα όρια της κοινοτικής αρμοδιότητας και η συνταγματική θεώρησή τους”, *Το Σύνταγμα*, 1984, σ. 471-498, (= “Προσχώρηση και συμμετοχή της Ελλάδος στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες”, επιμ. Π. Στάγκου, Γ. Μουτσίου, Αντ. Σάκκουλας, 1987, σ. 85-116)
15. “L’ illicéité comme élément de la responsabilité de l’ Etat en droit constitutionnel hellénique”, *Revue Hellénique de droit international*, 1985-1986, pp. 487-499. (Ad. *Journées de la société de législation comparée*, 1984, p. 17-24.)
16. “Η νομική φύση και ο πολιτικός χαρακτήρας της ερμηνείας του Συντάγματος”, *Το Σύνταγμα*, 1985, σ.476-496.
17. “Συνταγματικό Δίκαιο: ο λόγος της εξουσίας και ο αντίλογός του”, *Αρμενόπουλος*, 1985, σ. 1-10.
18. “Ζητήματα ιστορικοδιαλεκτικής θεώρησης της νομικής μορφής”, in *Μελέτες για μια κριτική θεώρηση του Δικαίου*, (επιμ. Κ. Σταμάτη), Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1985, 13-59.
19. “Η συνταγματική προστασία της ιδιωτικής επαγγελματικής ή άλλης ειδικής εκπαίδευσης”, (από κοινού με τον καθ. Δ. Ευρυγένη), *ΕΕΕυρΔ*, 1986, σ. 931-945.

20. “Η εύκολη αναθεώρηση δυσεφάρμοστων υπερεξουσιών”, *Αρμενόπουλος*, 1986, σ. 565-573.
21. “Η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο: ανάπλαση γνωστών επιχειρημάτων”, (Γνωμοδότηση), *Αρμενόπουλος*, 1987, σ. 194-108.
22. “Η συνταγματικότητα της νομοθετικής κατάργησης του δικαιώματος συμμετοχής στο προϊόν εκκαθάρισης αγροτικού συναιτερισμού”, (από κοινού με τον καθηγητή Π. Κορνηλάκη), (Γνωμοδότηση), *Αρμενόπουλος*, 1987, σ. 385-397,
23. “Fondement et légitimité du controle juridictionnel des lois en Grèce”, *Revue internationale de droit comparé*, 1988.1, p. 39-55.
24. “Δικαιϊκοί καταναγκασμοί και κριτήρια ορθότητας της συνταγματικής ερμηνείας”, *Το Σύνταγμα*, 1990, σ. 361-395, (= in “Η ερμηνεία του Συντάγματος”, επι. Δημ. Τσάτσος, Αντ. Σάκκουλας, 1995, σ. 197-235).
25. “Το άρθρο 106 ΚΠοινΔ ενόψει του Συντάγματος και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου”, (από κοινού με τον καθηγητή Ν. Παρασκευόπουλο), *Υπεράσπιση*, 1991, 1255-1267.
26. “Ο θεσμός της αναπλήρωσης του Προέδρου της Δημοκρατίας κατά το ισχύον Σύνταγμα”, (από κοινού με τον καθηγητή Αρ. Μάνεση), *Νομικό Βήμα*, 1991 σ. 1 επ. (και αυτοτελής έκδοση Αντ. Σάκκουλα, Τετράδια Συνταγματικού Δικαίου, τ. 24, 1993).
27. “Η τριτενέργεια μια περιττή για την ελληνική έννομη τάξη έννοια”, *Ιδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Αντ. Σάκκουλας, 1991, σ. 289-320.
28. “Η συνταγματικότητα διάταξης νόμου που τροποποιεί όρους υφιστάμενης ιδιωτικής σύμβασης (μίσθωσης) και καταργεί ρήτρα περί διαιτησίας”, (Γνωμοδότηση), *ΕλλΔνη*, 1991, 477-485.
29. Quod nullum est nullum producit effectum, (απάντηση σε άρθρο του Ευ. Βενιζέλου για την αναπλήρωση του ΠτΔ, *NoB* 39/1991. 1313), *NoB* 40/1992. 8-
30. “Η προεδρική χάρη υπουργού στις συμπληγάδες της συνταγματικής ερμηνείας”, *Το Σύνταγμα*, 1992, σ. 265-272.
31. Le fonti normative secondarie nel diritto greco”, in *Potere regolamentare e strumenti di Direzione dell'Amministrazione, Profili comparatisti*, Bologna, Il Mulino, 1991, p.163-179.
32. “Le respect de la valeur humaine comme limite et règle de jugement de l' expérimentation biomédicale”, *Journées de la société de législation comparée*, 1992. 297-308, (= “Il tispetto del valore dell' uomo come limite e

regola di giudizio della sperimentazione biomedica. L' esperienza costituzionale greca", *Politica de Diritto*, 1997, pp. 241-256).

33. Η κανονιστική διάσταση των σχέσεων κράτους δικαίου και κοινωνικού κράτους, *Το Σύνταγμα*, 1993, σ. 681-702.

34. Η συνταγματική προστασία των πολιτιστικών αγαθών και η ελευθερία της λατρείας, με αφορμή τις χρήσεις της Ροτόντας, (Γνωμοδότηση), *Νόμος και Φύση*, 1995, 43-56.

35. Αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και αναδρομική επιβολή εισφορών στα διανεμόμενα κέρδη επιχείρησης", (Γνωμοδότηση) από κοινού με τον ΑΓΓ. ΣΤΕΡΓΙΟΥ, *Επιθεώρηση Δικαίου Κοινωνικής Ασφάλισης*, 1997, σ. 1-9.

36. Η συνταγματικότητα της ίδρυσης ανώνυμης Εταιρίας του Δημοσίου για την εκμετάλλευση της πολιτιστικής κληρονομιάς", (Γνωμοδότηση) *Νόμος και Φύση*, 3/1997, σ. 551-572.

37. "Τα δικαιώματα του ψυχασθενούς: δικαιώματα ενός προσώπου στην ελευθερία ή δικαιώματα ενός ασθενούς στην υγεία;" *Το Σύνταγμα*, 1998, σ. 23-45.

38. "Κοινοβουλευτικός έλεγχος της απονομής δικαιοσύνης", *Το Σύνταγμα*, 1998, σ. 233-235.

39. «Ο δικαστής υπηρέτης του νόμου ή εγγυητής των συνταγματικών δικαιωμάτων και μεσολαβητής διαφορών»; *NoB* 1999.177-201.

40. Ο δημόσιος λόγος του Αρχιεπισκόπου και το Σύνταγμα. (Γνώμη), *Το Σύνταγμα*, 1999, σ.1-4.

41. "Βιοηθική και Σύνταγμα", (Γνώμη), *Το Σύνταγμα*, 2000, σ. 233-238.

42. "Η βιολογική υπόσταση του ανθρώπου αντιμέτωπη με την ηθική και δικαιοσύνη σύλληψή του ως προσώπου", [Βιβλιοκρισία του βιβλίου του Τ. Βιδάλη, «Ζωή χωρίς πρόσωπο», Αντ. Σάκκουλας, 1999], *Το Σύνταγμα*, 2000, 618-624.

43. «Η ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος μεταξύ της δημόσιας και της ιδιωτικής σφαιράς», "ΚΑΘ' ΟΔΟΝ", τεύχος 16, σ. 35-48.

44. «Η νομοθετική απαγόρευση της κλωνοποίησης και το δικαίωμα στην αναπαραγωγή», σε: 'Τεχνητή Γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία: Η ηθικο-νομική διάσταση', Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, εκδ. Σάκκουλα, 2003, σελ. 33-84.

45. «Έπαινος προς τον τιμώμενο καθηγητή Δημήτριο Τσάτσο» κατά την αναγόρευσή του σε επίτιμο διδάκτορα Νομικής, *Αρμενόπουλος*, 2003. 11-15.

46. Το συνταγματικό δικαίωμα απόδειξης και το αίτημα επίδειξης εγγράφου», (Γνωμοδότηση), *Ελληνική Δικαιοσύνη*, 2003. 365-372.

47. «Η συνταγματικότητα της νομοθετικής απαλλαγής από το ‘ασυμβίβαστο’ του άρθρου 14 παρ. 9 εδ. στ’ του Συντάγματος των ‘συζύγων’ και των ‘συγγενών’, εφ’ όσον αποδείξουν την οικονομική τους αυτοτέλεια, (Γνωμοδότηση), *ΤοΣ* 2:2003. 311-323.
48. «Ο άμεσος έλεγχος του κράτους στη ραδιοτηλεόραση δια του ΕΣΡ μπορεί να συνεπάγεται και άσκηση κανονιστικών αρμοδιοτήτων», *Το Σύνταγμα*, 3: 2003. 573-584.
49. Οι «δίδυμες» συμφωνίες ΕΕ και ΗΠΑ, (Γνώμη), *Το Σύνταγμα*, 3:2003.397-401.
50. «Ειχώρηση αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιφύλαξη κυριαρχίας κατά το άρθρο 28 παρ. 2 και 3Σ, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*», 4:2003. 741-778.
- 52 Το δικαίωμα αντίστασης κατά το άρθρο 120 παρ. 4 Σ, (Μεταξύ ηθικο-πολιτικού δικαιώματος, πραγματικού γεγονότος και εκδήλωσης συνταγματικού πατριωτισμού) *ΝοΒ* 2004. 905-922.
- 53 Οι αυτοδεσμεύσεις του δικαστή από τον παρεμπόδιοντα έλεγχο της (αντι)συνταγματικότητας των νόμων, *Το Σύνταγμα*, 2/2006. 402-429.
- 54 ‘Η αναγκαιότητα της αναθεώρησης μεταξύ πλειοψηφικού κοινοβουλευτισμού και αναθεωρητικής συναίνεσης’, *ΤοΣ* 1/2007. 3-20.
- 55 Τα αδιέξοδα της συνταγματοποίησης της ΕΕ και η προοπτική της μετάβασης από τη ‘Συγκυριαρχία’ των κρατών στην συναρχία των λαών της Ευρώπης, *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, 8/2007, σ. 111-126
- 56 ‘Η ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου: απόπειρα πολιτικοποίησης του Συντάγματος δια της πολιτικοποίησης της πολιτικής’, *ΤοΣ* 1/2008, σ. 3-28.
- 57 Τι το κύριον της Πολιτείας εστίν, *Αρμενόπουλος*, 4/2008, σ. 543-551), Συνοδεύεται από τη ‘Συνοπτική παρουσίαση του έργου και της προσωπικότητας του Αντώνη Μανιτάκη από τον Γ.Μ. Σηφάκη, σ. 537-542).
- 58 «Η διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας με τον έλεγχο της συμβατικότητας των νόμων ενόψει της ΕΣΔΑ στο παράδειγμα των ενοχικών απαιτήσεων», *ΝοΒ (56)* 10/2008. 2541-2567
- 59 Τα συνταγματικά ζητήματα του Μνημονίου σε ‘*Δικαιώματα του Ανθρώπου*’, 51/2011, σ. 689-719

V. Μελέτες σε συλλογικούς τόμους με επιτροπές

- 1 “La notion d'égalité en droit public économique”, in “L'égalité”, Travaux du Centre de Philosophie du Droit de l' Université de Bruxelles, Bruxelles, Bruylant, 1975, pp. 105-127.
- 2 “Πολιτική αλλαγή και κοινοβουλευτική σταθερότητα”, in “Οι εκλογές του 1981”, Αθήνα, Εστία, 1983, σ.181-191.
- 3 “Η συλλογική αυτονομία ως ατομικό δικαίωμα και συνταγματικός θεσμός”, in *Σύνταγμα και Εργασιακές σχέσεις*, (Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1987), σ. 201 επ.
- 4 “Κρίση και κριτική μεθόδων στο Συνταγματικό Δίκαιο”, in *Σύμμεικτα Φ. Βεγλερή*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1988, σ. 585-602.
5. “Τα συνταγματικά δικαιώματα των κρατουμένων και η δικαστική προστασία τους”, in *Χαριστήριο Γ. Παπαχατζή*, Αθήνα, Αντ. Σάκκουλας, 1989, σ. 973-901.(και σε “Ποινικά Χρονικά”, ΛΘ' σ. 161-180).
6. “Ο εύλογος χρόνος στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Σχόλιο στην ομότιτλη μελέτη του Βάσω Ρώτη, “Νομικά Κείμενα, Δικαιοσύνη και Σύνταγμα”, Αντ. Σάκκουλας, 1989, σελ. 575-586.
7. “Η πολυσήμαντη επιστροφή του κράτους δικαίου”, in “‘Οφεις του Κράτους δικαίου”, (επιμ. Κ. Σταμάτη), Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1990, σ. 23-68.
8. “Η τριτενέργεια μια περιττή για την ελληνική έννομη τάξη έννοια”, *Ιδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Αντ. Σάκκουλας, 1991, σ. 289-320.
9. Προβλήματα κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στην μεταπολιτευτική Ελλάδα”, in *Πολιτικός στοχασμός και πολιτικές εξελίξεις στην Ελλάδα*, Εξάντας, 1992, σ. 390-409
10. Le fonti normative secondarie nel diritto greco”, in *Potere regolamentare e strumenti di Direzione dell'Amministrazione, Profili comparatisti*, Bologna, Il Mulino, 1991, p.163-179
11. “Η επίδραση του Συντάγματος στις ιδιωτικές έννομες σχέσεις”, *Χαριστήρια Ι. Δεληγιάννη*, Επιστημονική Επετηρίδα Τμήματος Νομικής, Θεσσαλονίκη, 1992, 247-284
12. Le respect de la valeur humaine comme limite et règle de jugement de l' expérimentation biomédicale”, *Journées de la société de législation comparée*, 1992. 297-308, (=“Il rispetto del valore dell' uomo come limite e regola di giudizio della sperimentazione biomedica. L' esperienza costituzionale greca”, *Politica del Diritto*, 1997, pp. 241-256).
13. “Τα νομιμοποιητικά θεμέλια της εξουσίας του δικαστή κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων”, σε “Ο έλεγχος της

- συνταγματικότητας των νόμων-Θέσεις και τάσεις της νομολογίας”, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1992, σ. 14-70.
14. “Η δημοκρατική αρχή στο έργο του Αριστόβουλου Μάνεση και οι λογικές και ιστορικές προεκτάσεις της”, in *Χαρμόσυνο Αριστόβουλου Μάνεση*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1994, σ. 337-356
 15. “Le régime constitutionnel de la Grèce”, in *Systèmes Politiques des pays de l’ Union Européenne*, Armin Colin, Paris, 1994, p. 215-250.
 16. Η αντιδικία για την εξουσία χρήσης της Ροτόντας του Γαλερίου στη Θεσσαλονίκη, σε ‘Ροτόντα’, «Μνημείου Πολιτισμού», Ιστορική και Αρχαιολογική Προσέγγιση και νομικό καθεστώς, Ένωση Πολιτών Θεσσαλονίκης για το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 17-36.
 17. Τα κοινωνικά δικαιώματα μεταξύ πολιτικής και ιδιωτικής κοινωνίας, σε ‘Όρια και σχέσεις μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού’, Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 1996, 64-68.
 18. Perspectives et contradictions des organisations non gouvernementales en Grèce, από κοινού με την ΙΦ. ΚΑΜΤΣΙΔΟΥ, in *Democracy and civil society in the Balkans*, International Conference, Thessaloniki, 1996, Paratiritis, σ. 109-114
 19. “Η Ροτόντα σύμβολο πολιτισμικής ταυτότητας της Θεσσαλονίκης”, σε *Η Ροτόντα στον κύκλο με την κλωδιά*, (Διευθ. Π. Πετρίδη και Γ. Αναστασιάδη), University Studio Press, Θεσσαλονίκη, 1997, σ. 73-93.
 20. New Liberties and the Church-State Relationships in Greece, in "New Liberties and the Church and State Relationships in Europe", Bruylant, Giuffrè, Nomos Verlag, Milano, 1998. (in common with Alkmini Photiadou).
 21. "Η Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος μεταξύ κράτους και έθνους», σε "Δομές και σχέσεις εξουσίας στη σημερινή Ελλάδα", Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, Αθήνα, 2000, σ.327-342.
 22. Το νόημα της κυριαρχίας και του Συντάγματος ενώπιον της παγκοσμιοποίησης, σε: ‘Το Δίκαιο μπροστά στην προοπτική της παγκοσμιοποίησης’, (επιμ. Άρις Καζάκος), εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 69-95.
 23. The Relation between State and Church or Canonical and Legal Order and between Religious and National Identity in Greece’, *Constitution and Religion*, International Association of Constitutional Law, Ant. Sakkoulas-Bruylant, Athens, 2002, σ. 113-121.

- 24 «Η νομοθετική απαγόρευση της κλωνοποίησης και το δικαίωμα στην αναπαραγωγή», σε: 'Τεχνητή Γονιμοποίηση και γενετική τεχνολογία: Η ηθικο-νομική διάσταση', Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, εκδ. Σάκκουλα, 2003, σελ. 33-84.
- 25 «Για έναν συλλογικό διανοούμενο», παρέμβαση σε δημόσια συζήτηση σε: «Για μια ρεαλιστική ουτοπία» (Πρακτικά της Διάσκεψης 'Προς ένα Ευρωπαϊκό κοινωνικό κίνημα', Αθήνα, 3,4,5 Μαΐου 2001), επιμ. Νίκος Παναγιωτόπουλος, εκδόσεις Πατάκη, 2003, σελ. 218-226.
- 26 Το «Σύνταγμα» της Ευρώπης μεταξύ εθνικής και ευρωπαϊκής κυριαρχίας, στο 'Η προοπτική ενός Συντάγματος για την Ευρώπη', (επιμ. Αντ. Μανιτάκης και Λ. Παπαδοπούλου), εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 43-91.
- 27 Ιστορικά γνωρίσματα και λογικά προαπαιτούμενα του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων στην Ελλάδα, Τμητικός τόμος του Κ. Μπέη, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003, σελ. 3121-3154. (=ΤοΣ 2003, σ. 13-47).
- 27 "Que dit la Constitution grecque », in 'Le droit de résistance à l'oppression', » (D. Gros et Ol. Camy, sous la dir.), Seuil, Le genre humain, 2005, σελ. 199-207.
- 28 'Να στοχαστούμε την πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης', Πρόλογος στο «Το ζήτημα του ευρωπαϊκού κράτους», του Ζαν-Μαρκ Φερύ, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 9-26(=Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, 1/2006.165).
- 29 «Πλήθος-Δήμος-Λαός', τρία πλάσματα αναγκαία της αρχαίας, της σύγχρονης και της Ευρωπαϊκής Δημοκρατίας», σε 'Παράδοση και εκσυγχρονισμός στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα', (Επιμ. Λαοκράτης Βάσης), Εταιρία Παιδείας, και Πολιτισμού Εντελέχεια, Ταξιδευτής, 2006 σ. 87-105.
- 30 'Η Αθηναϊκή Δημοκρατία ως παράδειγμα αυτοπροσδιορισμού του πλήθους μέσω της αυτοκυβέρνησης του Δήμου', στον *Τμητικό Τόμο για τον Ιωάννη Μανωλεδάκη*, τόμος, ΙΙΙ, εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 43-64.
- 31 'Ορθοδοξία και δικαιώματα του Ανθρώπου' σε *Ορθοδοξία και Νεωτερικότητα*, Ίνδικτος, Αθήναι, 2007, σ. 203-209.
- 32 Another Constitutional Prospect for Political Europe, *Transform !, European journal for alternative thinking and political dialogue*, 01/2007, (Karl Dietz Verlag Berlin, GmbH e-mailto: dietz@berlin.de) p. 37-44.
- 33 «Η εξαρτημένη από διπλωματικές συμφωνίες μετάβαση από το 'παλαιό βενετικό καθεστώς' της διοικητικής αυτονομίας στην εθνική και

- δημοκρατική ενσωμάτωση», σε 'Συνταγματικά Κείμενα των Ιονίων Νήσων', Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, 2008, 23-27.
- 34 Η ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου στις συμπληγάδες της συνταγματικής και της κοινής δικαιοσύνης, σε 'Το Συνταγματικό Δικαστήριο σε ένα σύστημα παρεμπόδισης ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων', Η Επιστημονικό Συμπόσιο, Όμιλος Αριστόβουλος Μάνεσης', Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 67-106.
- 35 Η δημιουργική διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων με τον έλεγχο της συμβατικότητάς τους ενόψει της ΕΣΔΑ στο παράδειγμα των ενοχικών δικαιωμάτων, σε: «Η πολιτική δίκη υπό το φώς της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ. *Ακαδημαϊκό Συμπόσιο προς τιμήν του Κωνσταντίνου Κεραμέως*», Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, σ. 2008, σ. 111-136.
- 36 Οι αναθεωρήσεις του 1911 και του 1975. Μεταξύ συνταγματικής συνέχειας και πολιτικής ασυνέχειας, σε: «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι συνταγματικές αναθεωρήσεις από το χθές στο σήμερα», Πρακτικά ημερίδας, Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 2008, σ. 39-49.
- 37 Des impasses de la constitutionnalisation formelle de l'Union Européenne, σε 'Droit figure du politique', v. I, Université Montpellier I, 2008, pp.553-565.
- 38 Η διάκριση των εξουσιών ως μηχανισμός ανόρθωσης αντεξουσιών και ως θεμέλιο των ανεξάρτητων διοικητικών αρχών, σε «*Χαριστήριο εις Α. Θεοχαρόπουλο και Δ. Κοντόγιωργα-Θεοχαροπούλου*», τ. 1., Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 385-402
- 39 Παραβίαση του Συντάγματος, καταστρατήγησή του ή απλώς συνταγματική απρέπεια; σε 'Η διαδικασία εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας και οι ερμηνευτικές της αμφιλογίες', (Επιμ. Αντ. Μανιτάκης και άλλοι), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σ. 39-59.
- 40 Τα είδωλα του κράτους και της Δημοκρατίας αντικριστά και χώρια (Ξαναδιαβάζοντας το βιβλίο του Κ. Τσουκαλά, είδωλα Πολιτισμού) σε «*Εξουσία και κοινωνία. Δωρήματα στον Κ. Τσουκαλά*», (Επιμ. Μαρία Κούση κ.ά.) εκδόσεις Καστανιώτη, 2010, σ. 130-142 (=www.constitutionalism.gr)
- 41 Η έννοια του πλήθους και η ουτοπική προοπτική της παγκόσμιας δημοκρατίας. Με αφορμή τη «δημοκρατία του πλήθους» στο έργο του Νέγκρι, σε «*Η Δημοκρατία μεταξύ ουτοπίας και πραγματικότητας*», *Μελέτες Χαριστήριες στον Ζήση Παπαδημητρίου*, (Επιμ. Αντ. Μανιτάκης) Σαββάλας, 2011, σ. 27-51 (=www.constitutionalism.gr)

- 42 Η Διάκριση των εξουσιών ως πολιτική αρχή και η σημασία της σήμερα, σε «*Σύμμεικτα προς τιμήν του καθηγητή, Πέτρου Παραράν, 'Το Δημόσιο Δίκαιο σε εξέλιξη'*», εκδόσεις, Αντ. Σάκκουλα, 2012, σ. 533-548
- 43 Τα Memorandum of understanding και το Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας υπό την κρίση της ελληνικής συνταγματικής δικαιοσύνης (Με αφορμή την απόφαση ΣτΕ 668/2012 για το Μνημόνιο), σε «*Σύνταγμα, Δημοκρατία και Πολιτειακοί Θεσμοί*», *Μνήμη Γιώργου Παπαδημητρίου*, Π, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2013, σ. 667-685.
- 44 Το άδοξο τέλος της μεταπολίτευσης και η ανάδυση μιας νέας μεταπολιτευτικής περιόδου, την εποχή της ευρωπαϊκής ενοποίησης σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, σε «*Δημοκρατία, Σύνταγμα, Ευρώπη, στην εποχή της κρίσης*», *Μνήμη Δημήτρη Τσάτσου*, Σαββάλας, 2012, σ. 145-163.

VI Δημοσιεύσεις σε περιοδικά γενικού ενδιαφέροντος

- 45 “Ebauche d’ une critique de l’obligation juridique”, “*Pro Justitia*”, *Revue Politique de Droit (belge)*, no 10, 1975, pp. 31-41.
- 46 “Μαρξισμός και δίκαιο”, *Ο Πολίτης*, 1978, no 17 (ανάτυπο).
- 47 “Η σχέση κράτους και κοινωνίας στην πολιτική φιλοσοφία του Χέγκελ”, *Ο Πολίτης*, 1980, (ανάτυπο).
- 48 “Ζητήματα ιστοριοδιαλεκτικής θεώρησης της νομικής μορφής”, in *Μελέτες για μια κριτική θεώρηση του Δικαίου*, (επιμ. Κ. Σταμάτη), Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1985, 13-59.
- 49 Εθνικός Λόγος: χθές -σήμερα”, σε *Ο Ιανός του εθνικισμού και η Βαλκανική εξωτερική πολιτική*, εκδ. *Ο Πολίτης*, Αθήνα, 1993, σ. 61-75.
- “Ebauche d’ une critique de l’obligation juridique”, “*Pro Justitia*”, *Revue Politique de Droit (belge)*, no 10, 1975, pp. 31-41.
- 50 “Η σχέση κράτους και κοινωνίας στην πολιτική φιλοσοφία του Χέγκελ”, *Ο Πολίτης*, 1980, (ανάτυπο).
- 51 “Εθνικός Λόγος: χθές -σήμερα”, σε *Ο Ιανός του εθνικισμού και η Βαλκανική εξωτερική πολιτική*, εκδ. *Ο Πολίτης*, Αθήνα, 1993, σ. 61-75.
51. “Νεορατσισμός, μετανάστευση και ίση κοινωνική αξιοπρέπεια”, *Ο Πολίτης*, 43. 1997. σ. 11-16.
52. "Η αποστολή του δικαστή σήμερα σε σχέση με το χθες: μια σύντομη θεωρητική περιδιάβαση." *Εφαρμογές δημοσίου δικαίου*, 1997, 89-116.
53. Τα «Δίκαια του Ανθρώπου». Η νεοελληνική αντίληψη περί δικαιωμάτων και η διαπίστωση της «ανυπαρξίας τους» από τον Κονδύλη, *Ο Πολίτης*, 1999, τ. 61, σ.14-19.

54. «Τα δεινοπαθήματα της Δημοκρατίας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης», σε "Ελλάδα-Ευρώπη-Κόσμος στον 21ον αιώνα", Προσκήνιο, 2000. σ. 71-86.

55. Ο 'Λαός του Θεού' ενάντια στον 'Λαό της Πολιτείας' ή η λαθραία υποκατάσταση της βούλησης του πολίτη από εκείνη του πιστού». *Ο Πολίτης*, 2001, τεύχος 94, σ. 7-13.

56. 'Η επανεθνικοποίηση της Εκκλησίας και η αποεθνικοποίηση του κράτους', *Ο Πολίτης*, 81/2000, σ. 7-10.

57. Ο ελληνικός νομικός πολιτισμός και η μεταλαμπάδευσή του στους μαθητές», σε: 'Ελληνικό σχολείο και πολιτισμός στην προοπτική του 21^{ου} αιώνα', Εταιρεία Παιδείας και Πολιτισμού 'Εντελέχεια', 2001, σ. 73-78.

58. «Συγχύσεις, αντιπαραθέσεις και διαχωρισμοί στις σχέσεις της θρησκευτικής, εθνικής και πολιτικής ταυτότητας των Ελλήνων», σε 'Πολιτιστικές «ταυτότητες» και «παγκοσμιοποίηση»', εκδόσεις Εντελέχεια, 2003, σελ. 139-147.

59. «Για έναν συλλογικό διανοούμενο», παρέμβαση σε δημόσια συζήτηση σε: «Για μια ρεαλιστική ουτοπία» (Πρακτικά της Διάσκεψης 'Προς ένα Ευρωπαϊκό κοινωνικό κίνημα', Αθήνα, 3,4,5 Μαΐου 2001), επιμ. Νίκος Παναγιωτόπουλος, εκδόσεις Πατάκη, 2003, σελ. 218-226.

60. 'Συνταγματικό Δικαστήριο: αντισυνταγματική η πρόταση αναθεώρησης, *Δικαιόγραμμα*, Τριμηνιαία έκδοση για την επικοινωνία, 2006, σ. 18.

61. Το Συνταγματικό Δικαστήριο: ο συνταγματικός κηδεμόνας της δικαστικής εξουσίας, 'Ενώπιον', Διμηνιαία έκδοση ΔιΣυλλ. Θεσσαλονίκης, τ. 35/2006. 9-15.

62. 'Το τέλος του Ευρωσυντάγματος ή η αρχή μιας άλλης προοπτικής για την Ευρώπη', 'Ο Πολίτης', 152/2007, σ. 20-26.

63. Η προοπτική της άλλης Ευρώπης και η «μεταρρυθμιστική συνθήκη», *Ο Πολίτης*, 156/2007, σ. 15-24.